

УДК 342.61

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.83>

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Приліпко М.О.,

аспірант

Міжрегіональної академії управління персоналом

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1105-1140>

e-mail: kafedra_prava@i.ua

Приліпко М.О. Шляхи підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення доброчесної поведінки військових посадових осіб у Збройних Силах України.

Мета статті – визначити шляхи підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення доброчесної поведінки військових посадових осіб у Збройних Силах України.

Правовий режим воєнного стану сприяє виникненню нових та посиленню існуючих корупційних ризиків, які притаманні діяльності органів військового управління. Аналіз судової практики, повідомлень засобів масової інформації та соціальних мереж свідчить про існування численних прикладів недоброчесної поведінки військовослужбовців, яка знижує авторитет Збройних Сил України та інших військових формувань.

З'ясовано, що удосконалення правового регулювання доброчесної поведінки військових посадових осіб у Збройних Силах України має базувати на гармонізації законодавства за двома основними векторами: 1) забезпечення відповідності масиву підзаконних правових актів змісту Конституції та законів України; 2) врахування тенденцій розвитку доброчесності в Північноатлантичному Альянсі та їх відповідності національним особливостям формування доброчесної поведінки військовослужбовців.

Зроблено висновок, що підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення доброчесності військовослужбовців включає чотири основні напрями. По-перше, це напрям моніторингу законодавства, метою якого є визначення сфер діяльності та повноважень військових посадових осіб, в яких встановлена необґрунтовано масштабні дискреційні повноваження. Такі дискреційні повноваження дають змогу вільно тлумачити зміст правової норми та приймати рішення у чутливих з точки зору корупційних ризиків сферах. По-друге, це напрям формування особистості військовослужбовця, що має розумітися як тривалий системний процес вироблення нетерпимості до корупційних правопорушень та усвідомлення важливості неухильного додержання правових приписів, що має знайти своє відображення у ціннісній структурі особистості. По-третє, це удосконалення процесів зворотного зв'язку між усіма ланками системи військового управління з метою отримання суб'єктами демократичного цивільного контролю та внутрішньовідомчого контролю оперативної та об'єктивної інформації про причини й умови, які сприяють недоброчесній поведінці військовослужбовців.

Ключові слова: доброчесність, корупція, органи військового управління, військовослужбовці, військові посадові особи.

Prylipko M.O. Ways of improving the efficiency of administrative and legal ensuring the honorable behavior of military officials in the Armed Forces of Ukraine.

The purpose of the article is to determine ways to improve the effectiveness of administrative and legal support for the virtuous behavior of military officials in the Armed Forces of Ukraine.

The legal regime of martial law contributes to the emergence of new and strengthening of existing corruption risks, which are inherent in the activities of military administration bodies. Analysis of court

practice, reports of mass media and social networks shows the existence of numerous examples of unscrupulous behavior of military personnel, which lowers the authority of the Armed Forces of Ukraine and other military formations.

It is argued that the improvement of the legal regulation of the virtuous behavior of military officials in the Armed Forces of Ukraine should be based on the harmonization of legislation along two main vectors: 1) ensuring the compliance of the array of subordinate legal acts with the content of the Constitution and laws of Ukraine; 2) taking into account the trends in the development of integrity in the North Atlantic Alliance and their compliance with the national characteristics of the formation of honest behavior of military personnel.

It was concluded that increasing the effectiveness of administrative and legal protection of the integrity of military personnel includes four main directions. First, it is a direction of monitoring legislation, the purpose of which is to determine the spheres of activity and powers of military officials, in which unreasonably large-scale discretionary powers are established. Such discretionary powers make it possible to freely interpret the content of the legal norm and make decisions in areas sensitive from the point of view of corruption risks. Secondly, it is the direction of the formation of the personality of a military serviceman, which should be understood as a long-term systematic process of developing intolerance to corruption offenses and awareness of the importance of strict compliance with legal prescriptions, which should be reflected in the value structure of the individual. Thirdly, it is the improvement of feedback processes between all links of the military management system with the aim of obtaining by the subjects of democratic civilian control and internal departmental control operational and objective information about the causes and conditions that contribute to the unscrupulous behavior of servicemen.

Key words: integrity, corruption, military administration, military personnel, military officials.

Постановка проблеми. Широкомасштабна російська збройна агресія проти України поставила на порядок денний питання про необхідність постійного вдосконалення професійно важливих якостей військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань. Від ефективного виконання Силами оборони України своїх завдань нині залежить можливість нашої держави відстояти свою територіальну цілісність та звільнити тимчасово окуповані території, встановити мир і безпеку в регіоні. Все це обумовлює підвищену увагу до проблеми формування особистості військовослужбовця, серед професійно важливих якостей яких важливе місце належить доброчесності та інтолерантності до корупції.

Правовий режим воєнного стану сприяє виникненню нових та посиленню існуючих корупційних ризиків, які притаманні діяльності органів військового управління. На жаль, аналіз судової практики, повідомлень засобів масової інформації та соціальних мереж свідчить про існування численних прикладів недоброчесної поведінки військовослужбовців, яка знижує авторитет Збройних Сил України та інших військових формувань, що, у свою чергу, викликає низку негативних наслідків, пов'язаних знизженням ефективності мобілізації, втратою позицій нашої держави в міжнародних рейтингах, тощо. Вказане свідчить про важливість дослідження шляхів підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення доброчесності військовослужбовців та слугує підтвердженням актуальності цієї статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми запобігання корупції та підвищення доброчесності в секторі безпеки та оборони досліджували у своїх роботах такі науковці, як М. Зайцев, І. Коропатнік, Д. Хом'яков, Н. Христинченко [2], О. Котляренко [2], В. Левчук і І. Піскун [3], Ю. Репіло та С. Тарасов [4], І. Шопіна [5] та інші вчені. Водночас проблематика, пов'язана з адміністративно-правовими засадами оптимізації рівня доброчесності військовослужбовців залишається недостатньо дослідженою, що обумовлює необхідність наукових розвідок за вказаним напрямом.

Мета статті – визначити шляхи підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення доброчесної поведінки військових посадових осіб у Збройних Силах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адміністративно-правове забезпечення доброчесності військовослужбовців є одним із видів адміністративно-правового забезпечення, яке у найбільш загальному розумінні можна представити як процес впливу права (правових ідей та принципів, що знайшли своє відображення у правовій нормі) на суспільні відносини.

Адміністративно-правове забезпечення доброчесності військовослужбовців є складним багатобудовним процесом, в якому беруть участь всі види органів влади – законодавчої, виконавчої

та судової, а також широке коло нормотворців та правокористувачів, до компетенції яких належить створення правових засад патріотичного виховання, військової освіти, супроводження проходження військової служби, здійснення комплексу заходів із запобігання корупції, забезпечення дисциплінарних правовідносин у військових формуваннях, а також правореалізаційна діяльність за вказаними напрямками. З огляду на велику кількість суб'єктів правотворчої та правозастосовної діяльності, адміністративно-правове забезпечення доброчесності військовослужбовців доцільно розглядати на декількох рівнях. Перший рівень включає створення та затвердження конституційних та законодавчих стандартів військової служби, вимог до неї, у тому числі у сфері запобігання корупції в органах військового управління, військових формуваннях, закладах військової освіти. Слід зазначити що поняття та складові доброчесності військовослужбовців тільки починають закріплюватися у правових актах, однак загальні вимоги до військовослужбовців Збройних Сил України обумовлюють зміст категорії «доброчесність військовослужбовців». Зокрема, вже знайшли своє правове закріплення визначення основних засад їх діяльності як вірності конституційному обов'язку та військовій присязі, принципи верховенства права, законності та гуманності, відкритості демократичному цивільному контролю, виховання військовослужбовців на патріотичних бойових традиціях українського народу, додержання військової дисципліни [6]. Вказані принципи уявляють собою правове підґрунтя доброчесності означеної категорії осіб.

Особливо важливість серед вимог до доброчесності військовослужбовців має Закон України «Про запобігання корупції», в якому визначено низку обмежень та заборон, що розповсюджуються на осіб під час проходження ними військової служби, а також, у деяких випадках, – протягом певного періоду після закінчення її проходження [7]. Відповідно до підпункту «г» пункту 1 ч. 1 ст. 3 вказаного Закону, суб'єктами, на яких поширюється його дія, є військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки, особовий склад штатних військово-лікарських комісій [7]. Сам Закон, на жаль, не містить визначення доброчесності, хоча цей термін кілька разів в ньому згадується. Разом з тим, положення цього правового акту виступають правовим підґрунтям встановлення вимог до доброчесності військовослужбовців.

Другий рівень адміністративно-правового забезпечення доброчесності військовослужбовців охоплює відомче правове регулювання, яке включає підзаконні правові акти Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України та інших органів військового управління відповідно до їх компетенції. Слід сказати, що Україна є учасником Програми НАТО з виховання доброчесності, яка є складовою зобов'язань НАТО у напрямку посилення належного врядування в сфері безпеки та оборони. Програма зосереджена на забезпеченні практичної допомоги у проведенні оборонних реформ та підтримує країни у досягненні їхніх антикорупційних зобов'язань в рамках співпраці з ООН, ЄС та іншими міжнародними організаціями. Програма сприяє ознайомленню з передовими практиками та надає країнам цільову підтримку – на стратегічному та інституційному рівнях, допомагає у зміцненні потенціалу на операційному та тактичному рівнях з метою посилення прозорості та підзвітності інституцій безпеки та оборони. В цьому контексті, увага приділяється особистій та інституційній цілісності, завдяки чому норми та цінності інституцій стають частиною персонального світосприйняття. Таким чином, робота, яка має на меті посилити інституційну цілісність, є питанням інституціоналізації норм та цінностей, які підтримує певна інституція, а також питанням розповсюдження цих цінностей серед свого персоналу. Програма виховання доброчесності є складовою платформи оборонних реформ НАТО, створеної у 2007 році на підтримку Плану дій Партнерства з розбудови оборонних інституцій, затвердженого на Саміті в Стамбулі у 2004 році. Самооцінка за станом виконання цієї Програми та Процес експертного аналізу є складовими практичних інструментів, розроблених у контексті Програми з виховання доброчесності. Його завданням є допомога країнам в оцінці корупційних ризиків в сферах безпеки та оборони. Анкета з самооцінки є діагностичним механізмом, який створено для ознайомлення країни з поточними процедурами та практиками у декількох сферах, серед яких демократичний контроль над збройними силами та силами безпеки, наявність національних антикорупційних законів, антикорупційної політики в секторі безпеки та оборони, в сферах персоналу та закупівель [8].

Третій рівень адміністративно-правового забезпечення доброчесності військовослужбовців охоплює антикорупційну діяльність та діяльність виховання доброчесності безпосередньо у військових частинах. Така діяльність може бути пов'язана як з мінімізацією впливу корупційних ризиків, так і з формуванням особистості військовослужбовців відповідно до принципів доброчесності та інтолерантності до корупції. Заслуговує на увагу, що аналіз стану корупційних правопорушень, вчинених у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України у 2022 році, свідчить про наявність певної позитивної тенденції щодо скорочення їх загальної кількості у порівнянні з минулим роком. Водночас, найбільш поширеними залишаються корупційні правопорушення, пов'язані з: викраденням або привласненням зброї, бойових припасів, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна; наданням/прийняттям пропозиції або одержанням службовою особою неправомірної вигоди, а також зловживанням впливом; привласненням та розтратою державного і військового майна, зброї і боєприпасів, фінансових ресурсів. Діяльність щодо запобігання та протидії корупції в системі Міністерства оборони в умовах воєнного стану потребує підвищення ефективності, системності та особистої відповідальності керівників за дотримання антикорупційного законодавства, недопущення корупційних правопорушень, які наносять матеріальні та репутаційні збитки, а також негативно впливають на рівень довіри з боку суспільства [9].

Удосконалення правового регулювання доброчесної поведінки військових посадових осіб у Збройних Силах України має базувати на гармонізації законодавства за двома основними векторами: забезпечення відповідності масиву підзаконних правових актів змісту Конституції та законів України, а також врахування тенденцій розвитку доброчесності в Північноатлантичному Альянсі національним особливостям формування доброчесної поведінки військовослужбовців.

Висновки. Підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення доброчесності військовослужбовців включає, на нашу думку, чотири основні напрями. По-перше, це напрям моніторингу законодавства, метою якого є визначення сфер діяльності та повноважень військових посадових осіб, в яких встановлена необґрунтовано масштабні дискреційні повноваження. Такі дискреційні повноваження дають змогу вільно тлумачити зміст правової норми та приймати рішення у чутливих з точки зору корупційних ризиків сферах. По-друге, це напрям формування особистості військовослужбовця, що має розумітися як тривалий системний процес вироблення нетерпимості до корупційних правопорушень та усвідомлення важливості неухильного дотримання правових приписів, що має знайти своє відображення у ціннісній структурі особистості. По-третє, це удосконалення процесів зворотного зв'язку між усіма ланками системи військового управління з метою отримання суб'єктами демократичного цивільного контролю та внутрішньовідомчого контролю оперативної та об'єктивної інформації про причини й умови, які сприяють недоброчесній поведінці військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Khrystynchenko N., Koropatnik I., Khomiakov D., Shopina I., Zaitsev M. Development of Integrity and Intolerance to Corruption in the System of Preparation for Military Service. *Journal of Curriculum and Teaching*. 2022. Vol 11, No 3. Pp. 112–120. DOI: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n3p112>.
2. Котляренко О.П. Сучасний стан протидії корупції у сфері використання коштів оборонного бюджету та військового майна. *Юридична наука*. 2013. № 7. С. 54–62.
3. Піскун І.І., Левчук В.Д. Теоретико-правові проблеми корупції в оборонній сфері. *Повітряне і космічне право*. 2018. № 3. С. 52–57.
4. Репіло Ю.С., Тарасов С.В. Можливість виникнення та існування корупційних загроз у системі вищої військової освіти. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2015. № 1 (22). С. 157–164.
5. Шопіна І.М. Особливості запобігання корупції та підвищення доброчесності у період правового режиму воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 458–461.
6. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.
7. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

8. Самооцінка стану виконання програми розбудови доброчесності звіт за результатами експертного аналізу в Україні. URL: <https://ngu.gov.ua/samooczinka-stanu-vykonannya-programy-rozbudovy-dobrochesnosti/>.
9. Організаційно-методичні вказівки з питань запобігання та виявлення корупції в діяльності Міністерства оборони України та Збройних Сил України в умовах воєнного стану в 2023 році: затверджено Міністром оборони України 10.01.2023 року. URL: https://www.mil.gov.ua/content/corruption/org_metod_vkazivky_antucorup_2023.pdf.